

Norske arkitekters
landsforbund

NAL Norske Arkitekters Landsforbund
Josefinesgate 34, 0351 Oslo
nal@arkitektur.no

Det Kgl. Olje- og energidepartementet
Postboks 8148 Dep, 0033 Oslo
postmottak@oed.dep.no

Hørings svar, Direktiv 2018/844/EU om endring av byggningsenergidirektivet.

Vi viser til mottatt høringsbrev og medfølgende høringsnotat av 05.09.2018 der vi er invitert til å komme med merknader.

Norske Arkitekters Landsforbund (NAL) er en fagideell medlemsorganisasjon for arkitekter i Norge med utdanning på universitetsnivå tilsvarende mastergrad eller sivilarkitekt.

NAL har følgende merknader til endringene:

1. Overordnet

Klimavennlig bygg- og stedsutvikling er et av de viktigste fokusområdene for arkitekter i Norge. Det vi bygger og rehabiliterer i dag vi stå for fremtidige generasjoner, og det er av avgjørende betydning å komme raskt i gang med nye klimavennlige løsninger og ruste byggebransjen for fremtiden. Hvis vi klarer å bygge med reduserte klimagassutslipp, samt renovere eksisterende bygningsmasse til lavenergistandard, er vi et skritt nærmere morgendagens klimanøytrale bygg og boligområder.

Fra NALs faglige ståsted mener vi at det er mye god politikk i endringene til bygningsenergidirektivet hva gjelder forholdet mellom arkitektur, energi, og langsiktige samfunns- og klimamål. Samtidig stiller direktivet sterke krav til bygningsbransjen, arkitekter og offentlige institusjoner for å oppnå klimamålene for 2020, og mot 2050. Endringene i bygningsenergidirektivet vil ha vesentlig konsekvenser for det bebygde miljø i norske byer, tettsteder og hjem, samt for nasjonale kulturminner og historisk betydningsfulle bygninger.

Endringene innebærer betydelige steg på vei mot å oppnå nasjonale og internasjonale klimamål som vil bedre levevilkår og folkehelse. Disse ringvirkningene mener vi vil ha positiv samfunnsnytte langt utover bygninger i seg selv. Direktivet sender samtidig sterke signaler til byggebransjen om betydningen av å oppnå energieffektivitet, og gir Norge anledning til å vise gode eksempler fra norske arkitektursatsninger internasjonalt. Norge kan presentere sitt arbeide innen klimavennlige bygg som allerede er igangsatt eller gjennomført og som sannsynligvis vil skape begeistring fra EUs medlemsland. NAL ønsker derfor endringene i bygningsdirektivet velkomne, og mener at regjeringen bør innlemme dokumentet i norsk lovverk gjennom EØS-avtalen i den videre prosessen.

Arbeidet i dette høringsbrevet innebærer i hovedsak tilføyelse av nytt *Article 2A*: - *National Building Renovation Strategy*. Denne tilføyelsen etterspør en nasjonal bygningsreoveringsstrategi som skal overleveres EU innen 10.03.2020 med en rekke kriterier for strategien. Dette arbeidet mener NAL vil kreve en vesentlig omorganisering av hvordan arkitektur- og bygningspolitikk forvaltes som en forlengelse av Norges nasjonale energipolitikk, og særlig gjennom endringenes utvidelse av *article 2As* interesse for nasjonale kulturminner, *cultural heritage sites*, og offentlig bygningsmasse.

Dette arbeidet mener NAL krever en helhetlig tenkning og en tverrfaglig sammensetning bestående av bygge- og anleggsbransjen, planmyndigheter fra kommunalt til regionalt nivå, tekniske eksperter innen energi, materialer, og nye teknologiske løsninger, vernemyndigheter fra by og stat, samt utdannings- og forskningsinstitusjoner.

2. Eksisterende tiltak

NAL mener det er viktig å se på utarbeidelse av nytt *Article 2A*: - *National Building Renovation Strategy* i kontekst av det allerede pågående og langsiktige arbeidet med energieffektivisering av bygninger i Norge som er igangsatt av arkitektstanden, bygningsbransjen, og en rekke offentlige aktører. På den måte mener vi at en nasjonal strategi for bygningsreovering kan bygge videre på gode erfaringer og eksisterende tiltak som implementeres på et overordnet nasjonalt nivå. Blant eksisterende prosjekt

mener vi at Futurebuilt¹, som fungerer som Oslo-regionenes utstillingsvindu for de mest ambisiøse aktørene i byggenæringen med hensyn til energieffektivisering, er et godt prosjekt å bygge videre på.

Visjonen med Futurebuilt har vært å vise at det er mulig å utvikle norske klimanøytrale byområder og arkitektur med høy kvalitet gjennom 50 forbildeprosjekter – både områder og enkeltbygg – som reduserer klimagassutslippene med 50 prosent innen områdene transport, energibruk og materialbruk. Forbildeprosjektene i Futurebuilt er av høy arkitektonisk kvalitet, bidrar til et godt bymiljø og ligger nær kollektivknutepunkter. Prosjektene utforsker og tar i bruk nye arbeidsmåter, konsepter, teknologier og produkter. Noen av forbildeprosjektene inngår samtidig som case i forskningsprosjekter.

I tillegg til Futurebuilt mener NAL at Powerhouse-samarbeidet er et godt eksempel å ta med videre i bygningsenergidirektivets arbeide. Powerhouse er et samarbeid som utvikler plusshus som produserer mer ren og fornybar energi over livsløpet enn det som blir brukt til produksjon av byggevarer, oppføring, drift og avhending av bygget. Samarbeidspartnerens første realiserte prosjekt var Powerhouse Kjørbo i Sandvika utenfor Oslo. Dette var Norges første plusshus, og verdens første rehabiliterte plusshus. ZEB (The Research Centre on Zero Emission Buildings) og Enova har vært sentrale samarbeidspartnere for realiseringen av prosjektet.

ZEB har gjennom åtte år demonstrert store miljø- og samfunnsøkonomiske muligheter knyttet til fremtidens nullutslippsbygg. Forskningscenteret ZEN (Zero Emission Neighbourhoods) arbeider med nullutslippsområder i smarte byer og skal utvikle løsninger for fremtidens bygninger og byområder, løsninger som bidrar til at nullutslippssamfunnet kan realiseres. Zen har i dag 9 pilotområder over hele landet.

3. Gjennomførte prosjekt

NALs arbeid med pilotprosjektsatsninger på klimavennlig arkitektur og stedsutvikling som *Framtidens bygg*, *Framtidens byer*² samt *Framtidens bygder*³ har vært viktig arenaer for erfaring og utprøving av store endringer for arkitekter, planleggere og byggenæring, og burde tas med i en strategi for nasjonal bygningsreovering.

¹ Futurebuilt er et pilotprosjekt for klimavennlig arkitektur som varer fra 2010-2020. Partnere i FutureBuilt er kommunene Oslo, Bærum, Asker og Drammen, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Husbanken, Enova, Direktoratet for byggkvalitet, Grønn Byggallianse og Norske arkitekters landsforbund.

² *Framtidens byer* var et samarbeidsprogram mellom 13 byer, KS, NHO, HSH, FNO og fire departementer, med varighet fra 2008 til 2014. Hovedmålet for Framtidens byer var å redusere de samlede klimagassutslippene fra byene, og utvikle strategier for å møte framtidige klimaendringer. Delmålet var å forbedre det fysiske bymiljøet med tanke på økologiske kretsløp, sikkerhet, helse, opplevelse og næringsutvikling. NAL har hatt prosjektledelsen for Framtidens bygg.

³ *Framtidens bygder* var et pilotprosjekt som varte 2009- 2015 med formål om å vise i praksis hvordan man kan planlegge og bygge på mindre steder på en måte som er med på å bringe Norge i retning av et klimanøytralt samfunn. Kvalitetskriteriene forholdt seg til fire hovedtema for at pilotprosjektene skulle nå sine målsettinger.

Programmene har vært en del av og blitt finansiert gjennom den statlige satsningen Framtidens byer – et samarbeid mellom staten og de 13 største byene i Norge, og disse erfaringene mener vi kan være nyttige å ta med videre i utarbeidelse av Article 2A. Målsetningen har vært å få fram piloter innen områdeplanlegging og arkitektur som viser vei mot framtidens gode, klimavennlige løsninger. Kriteriene har vært strenge, nemlig en halvering av klimagassutslippet fra materialer, energi og transport. Pilotprosjektene har også vært et positivt bidrag til det fysiske bymiljøet gjennom god arkitektonisk og landskapsmessig utforming og tilpasning til fremtidens klima.

Prosjektet *Framtidens bygder* har vist at norske bygder har særlige forutsetninger for å vise vei mot en bærekraftig utvikling med økt bruk av tre og andre kortreiste byggematerialer, utnytting av lokal fornybar energi og naturgitte forutsetninger, i tillegg til å bygge tettsteder som sikrer korte avstander mellom hverdagens gjøremål. I Framtidens bygder har vi valgt å fokusere på fire områder:

Areal og transport:

Bidra til bærekraftig arealplanlegging gjennom fokus på fortetting og bygging der folk bor, effektiv infrastruktur, tilrettelegging for nullutslippsløsninger for transport, bevaring av verdifull natur og fremheving av stedlige kvaliteter.

Byggeri:

Skape arkitektur og byggeprosesser som ivaretar krav til lave klimagassutslipp, har høye miljøambisjoner og lavt energibehov. Bruke tre og kortreiste materialer, innovative løsninger, foredling av lokale ressurser, tilpassing til morgendagens klima, kompakt bygging, sambruk av arealer og gode uterom.

Energi:

Stimulere til økt bruk av fornybar energi, nytenkende energiløsninger, utnyttelse av lokale ressurser og naturgitte forutsetninger.

Bokvalitet og attraktivitet:

Sikre gode opplevelser, innbydende møtesteder og uterom, promotering av lokale kvaliteter og tradisjoner og økt bruk av lokale ressurser.

4. Implementering

Endringene i høringen har etter NALs synspunkt tilført bygningsenergidirektivet et klart signal om at energi, bygninger, og nasjonale satsinger hører sammen. Dette mener NAL er et meget viktig steg mot et klimanøytralt samfunn. Endringenes tilføyelse av *Article 2A - National Building Strategy* bør innlemmes gjennom EØS-avtalen samt igangsettes av regjeringen og departementet.

Etter NALs mening bør det snart etableres en tverrfaglig arbeidsgruppe til utarbeidelse av Norges strategi for nytt *Article 2A - National Building Renovation Strategy* med sikte

på å levere en nasjonal norske strategi for bygningsrevoering innen fristen 10.03.2020. Grunnet kort frist mener vi at arbeidet med slik strategi haster. Arbeidsgruppen bør inkludere bygningsbransjen, offentlige aktører, eksperter, vernemyndigheter, samt utdannings- og forskningsinstitusjoner. Videre mener NAL at arbeidet bør kunne bygges på tidligere erfaringer og i forlengelse av eksisterende og gjennomførte satsinger som beskrevet i dette brevet.

NAL både har interesse og kompetanse til å drive et slikt arbeid, og kjenner godt til de problemstillinger som omtales i høringsbrevet og har i tillegg god oversikt og kontakt med de ulike kompetansemiljø som bør involveres i prosessen. NALs mål er derfor å koble gode forskningsmiljøer og innovative praktikere for legge adekvate strategier og skape reelle resultater som kan snu de store miljøutfordringer i byggenæringen til nye bærekraftige muligheter.

Med hilsen
Norske Arkitekters Landsforbund

Kai Reaver
Prosjektleder
Arkitekt MNAL

Camilla Moneta
Fagsjef, NAL
Arkitekt MNAL

Gisle Løkken
President, NAL
Arkitekt MNAL